

Karitativni rad Katoličke Crkve kao ishodište socijalnog rada u Hrvatskoj

STJEPAN BALOBAN*

Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Zagrebu
Zagreb, Hrvatska

Prethodno priopćenje

UDK:258:364.4(497.5)

Primljeno: srpanj 2005.

U radu se raspravlja uglavnom o karitativnom radu Katoličke Crkve u Hrvatskoj u prvoj polovici dvadesetog stoljeća. Autor polazi od činjenice da je socijalna problematika i djelovanje Katoličke Crkve na socijalnom području u spomenutom razdoblju još uvijek 'neistraženo područje'. To otežava istraživanje o povezanosti karitativnog rada Katoličke Crkve i socijalnog rada u Hrvatskoj. Potrebno je najprije istražiti veoma bogatu socijalnu djelatnost Katoličke Crkve u spomenutom povijesnom razdoblju. Kao primjer te bogate socijalne djelatnosti autor navodi ulogu i djelovanje Vilka Anderlića, o kojemu se do pred koju godinu 'jedva znalo da je postojao' i primjer osnivanja i djelovanja Caritas Zagrebačke nadbiskupije (1933.) kao prvog Caritas u Hrvatskoj. Oba primjera potvrđuju pretpostavku o važnosti socijalnog i posebno karitativnog rada Katoličke Crkve do kraja Drugog svjetskog rata. Nakon 1945. godine u tadašnjoj Jugoslaviji Katoličkoj Crkvi nije dopušteno socijalno i karitativno djelovanje. Situacija se u pozitivnom smislu, s obzirom na mogućnost karitativnog djelovanja Katoličke Crkve, mijenja nakon demokratskih promjena 1990. godine.

Za pretpostaviti je da je karitativni rad Katoličke Crkve bitno utjecao na razvoj socijalnog rada u Hrvatskoj. Autor ukazuje na važnost interdisciplinarnog dijaloga stručnjaka, zbog toga što je kako karitativnom radu Katoličke Crkve tako i socijalnom radu u Hrvatskoj u središtu zaštita ljudskoga dostojanstva, koje je u suvremenim uvjetima života sve više ugroženo.

Ključne riječi: karitativni rad, socijalni rad, Caritas Zagrebačke nadbiskupije, časopis 'Karitas', interdisciplinarni dijalog.

UVOD

Kršćanski caritas, socijalna politika i socijalni rad pojmovi su koji označavaju različite oblike zauzimanja za čovjeka i skupine ljudi kojima je ugroženo ljudsko

dostojanstvo. Dok se socijalnom radu i socijalnoj politici s pravom daje važno mjesto kako u teoretsko-znanstvenim raspravama tako i u praktičnoj primjeni, tema kršćanskog caritasa i osobito karitativnog rada Katoličke Crkve u Hrvatskoj je na-

* Stjepan Baloban, Katolički bogoslovni fakultet/Catholic Theological Faculty, Vlaška 38, 10 000 Zagreb, Hrvatska/Croatia, stjepan.baloban@zg.tnnet.hr

kon demokratskih promjena 1990. godine prisutna uglavnom po praktičnoj primjeni. To je bilo posebno izraženo za vrijeme Domovinskog rata (1991.–1995.), a kasnije je Hrvatski Caritas svojim brojnim akcijama prikupljanja pomoći s pravom plijenio pozornost hrvatske javnosti. S jedne strane, izostale su teoretske rasprave o ulozi i značenju kršćanskog caritasa i karitativnog rada Katoličke Crkve u novom tranzicijskom hrvatskom društvu. S druge strane, nije se razvio interdisciplinarni dijalog, bilo na teoretskoj bilo na praktičnoj razini, između socijalne politike te socijalnog rada i kršćanskog caritasa u Hrvatskoj. Za, u hrvatskom društvu, prijeko potrebni *interdisciplinarni dijalog* na tom području, uz ‘dobru volju’ stručnjaka, nužno je potrebno dobro poznavanje povijesnih prilika i posebno značajne uloge kršćanskog caritasa u prvoj polovici dvadesetog stoljeća u Hrvatskoj. S crkvene i teološke strane to je, nažalost, još uvijek neistraženo područje, premda tek djelomičan pogled na to povijesno razdoblje pokazuje brojna zanimljiva događanja i važne socijalne aktivnosti (Balaban i Dugalić, 2004.).

Ovaj rad, koji je nastao kao doprinos široj temi o razvoju socijalnog rada u Hrvatskoj od 1900. do 1960. godine¹, tek je pokušaj za jednu širu raspravu u kojoj bi se trebao razviti interdisciplinarni dijalog za dobro konkretnog čovjeka i ljudi kojima je u suvremenim uvjetima života sve više ugroženo njihovo ljudsko dostojanstvo. Polazeći od toga, u uvodnom se dijelu ukratko naznačuje zašto je karitativni rad sastavni i neizostavni dio djelovanja Katoličke Crkve. Nakon toga se to veoma veliko i karitativnim radom u Hrvatskoj bogato razdoblje (1900. do 1945.) pokušava osvijetliti sa dva primjera, tj. primjerom jednog od više važnih i priznatih autora,

koji su se u to vrijeme bavili socijalnom problematikom, i primjerom osnivanja i djelovanja prvog službeno osnovanog Caritasa u Hrvatskoj, tj. Caritasa zagrebačke nadbiskupije (1933. godine).

Karitativni rad Katoličke Crkve sastavni je dio socijalne dimenzije kršćanske vjere. Socijalna dimenzija vjere od početka kršćanstva razvija se u dva smjera: praktični i teoretski. Praktični vid sastoji se u konkretnoj pomoći koju kršćanska zajednica prakticira na različite načine, a obično se naziva kršćanski caritas. Teoretski vid se oblikovao postupno, a svoj je puni razvoj doživio u modernom socijalnom nauku Crkve. *Povod* organiziranom obliku karitativnog rada i organiziranom socijalnom nauku Crkve jesu društvene promjene i posebno teška situacija radnika i njihovih obitelji u 19. stoljeću. Tako u drugoj polovici 19. stoljeća u Katoličkoj Crkvi se u pojedinim zemljama organiziraju prvi Caritasi, a krajem istog stoljeća papa Lav XIII. piše prvu socijalnu encikliku “*Rerum novarum*” (1891.) (Valković, 1994.).

Prvi službeno osnovani Caritas u Katoličkoj Crkvi jest onaj osnovan u Freiburgu u Njemačkoj 1897. godine. Nakon toga slijedi službeno osnivanje drugih Caritasa: Austrijski 1901., Švicarski 1905., Francuski 1939. Prvi Caritas u Hrvatskoj službeno je osnovan 1933. godine kao Caritas Zagrebačke nadbiskupije. Proizlazi kako je Katolička Crkva u Hrvatskoj s obzirom na osnivanje Caritasa bila na razini onog što se događalo u drugim europskim zemljama s pretežno katoličkim stanovništvom. To je i razumljivo jer su predstavnici Crkve, a posebno biskupi i teolozi kao i kršćani, vjernici laici bili na različite načine povezani s onim što se događalo na području karitativnog rada u drugim europskim zemljama.

¹ Organizatori znanstvenog skupa “Razvoj socijalnog rada u Hrvatskoj u razdoblju od 1900. do 1960.” s pravom su uvidjeli značenje karitativnog rada za tu temu. Bilo bi dobro, a za daljnji interdisciplinarni rad na toj temi nužno, uključiti u raspravu sve one koji se u Hrvatskoj bave socijalnom problematikom.

Vremensko razdoblje u Hrvatskoj od 1900. do 1945. godine obilovalo je brojnim događanjima na socijalnom području. Nažalost, taj je dio *još uvijek veliko neistraženo i slabo poznato područje* kako znanstvenoj tako i široj hrvatskoj javnosti, primjerice Katolički sastanci (1900. i 1913.), socijalni tečajevi (1908. i 1913.), hrvatski socijalni tjedni (1932.–1940.). Autori kako svećenici teolozi tako i drugi intelektualci i znanstveni djelatnici, koji su obrađivali socijalnu tematiku, udruge i vjernička društva sa socijalnom tematikom, knjige i nizovi sa socijalnom tematikom, trajno i iscrpno govore o važnom socijalnom gibanju koje je budilo svijest o važnosti kako praktičnog caritasa, tj. pomaganja potrebnih, tako i teoretsko-znanstvenog promišljanja socijalne dimenzije kršćanstva (Balaban, 2004.:21-66). Temeljitiše istraživanje karitativnog rada tog povijesnog razdoblja bilo bi od velike koristi raspravi o socijalnom radu u Hrvatskoj, koji se kao profesija u Hrvatskoj razvija tek 50-ih godina dvadesetoga stoljeća. Dva primjera, koji slijede, znakovit su pokazatelj važnosti koji je Katolička Crkva davala karitativnom radu u prvoj polovici dvadesetog stoljeća.

VILKO ANDERLIĆ (1882.-1957.) – RAZLIKUJE KARITATIVNO DJELOVANJE I SOCIJALNU POLITIKU

Vilko Anderlić spada u one javne djelatnike, teologe, čija se uloga i značenje počinje tek u novije vrijeme otkrivati². Od 1911.-1914. godine prvi je profesor

Socijologije³ na Visokoj bogoslovnoj školi u Đakovu, nakon toga je u Berku (1914.-1930.) i u Sotinu (1930.–1957.). Napisao je više knjiga i brojne članke. Velika je njegova zasluga što je na hrvatskom jeziku napisao prvu Socijologiju (Anderlić, 1912.) odnosno prvu knjigu koja se bavi socijalnim naukom Crkve koji u to vrijeme još nema profilirani naziv, tj. socijalni nauk Crkve. Kao teolog i javni djelatnik u svojim je djelima raspravljao o važnijim pitanjima kako društveno-političkog tako i socijalnog života svojega vremena.

Ovdje nas posebno zanima kako dr. Vilko Anderlić tumači *razliku između* karitativnog djelovanja i socijalne politike (Dugalić, 2005.)? Za njega je kršćanski caritas sastavni dio kršćanskoga života, koji se očituje u brizi za potrebne i siromašne, a temelji se na ljubavi prema bližnjemu. Socijalna se politika ostvaruje na *području društvenih struktura*. I jedno i drugo treba biti organizirano na principu solidarnosti i poprimiti institucionalne oblike.

Pozivajući se na njemačkog sociologa Ernsta Engela, Vilko Anderlić definira socijalnu politiku kao onu “koja izravnavava društvene nejednakosti i kao takova radi za klasu slabijih, potlačenijih, manje imućnih, onih, koji nose veći dio društvenog bremena, ali i dobivaju srazmjerno manji dio materijalne i društvene kulture... Socijalna politika ne uzima u obzir pojedince, nego se samo bavi s cijelim skupinama, vrstama, klasama, čije stanje i udes nije za razvoj društvene cjeline indiferentan. Djela milosrđa spram pojedinca ne spadaju u socijalnu politiku.” (Anderlić, 1940.:12-

² O dr. Vilku Anderliću, svećeniku Zagrebačke nadbiskupije, koji je najveći i najplodniji dio života proveo u Đakovu, počelo se tek u novije vrijeme više raspravljati. Povodom 120. obljetnice njegova rođenja, 45. obljetnice smrti i 90. obljetnice od pisanja knjige *Socijologija* održan je na Teologiji u Đakovu (2. lipnja 2002.) znanstveni simpozij. Radovi s tog simpozija objavljeni su u znanstvenom časopisu Teologije u Đakovu *Diacovensia* 2005. godine, br. 2.

³ U hrvatskom teološkom govoru se pojam socijologija ili kasnije sociologija upotrebljavao za onaj dio teologije koji će se nakon pape Lava XIII. i njegove socijalne enciklike “Rerum novarum” (15.05.1891.) razviti kao socijalni nauk Crkve.

13.). Autor dalje raspravlja o sličnosti i razlikama između caritasa i socijalne politike. "Dakle, ciljevi su socijalne politike i kršćanske dobrotvornosti slični: poboljšati socijalnu situaciju socijalno slabih. Razlike su također jasne: caritas pomaže navlastito pojedince, socijalna politika cjelinu, skupine i klase. Caritas djeluje u prvom redu kurativno, liječi, a u drugom redu preventivno... Socijalna politika u prvom redu je... preventivna... Socijalna politika oslanja se na legislativu i administraciju, caritas samo na dobrohotnost onoga, koji pomaže" (Anderlić, 1940.:13.). Prema Anderliću socijalna politika je briga države u cilju uspostave pravednoga društva, a karitativno djelovanje je nadahnuo vjerskim motivima i ima nadnaravno usmjerenje. Možemo ustvrditi da se u prvoj polovici 20. stoljeća u *hrvatskoj Crkvi i teologiji* raspravljalo kako o karitativnoj djelatnosti tako i o socijalnoj politici. Za neku dublju analizu odnosa potrebno je temeljitije istražiti to vremensko razdoblje i autore koji su se bavili tom temom.

OSNIVANJE PRVOG CARITASA U HRVATSKOJ – CARITASA ZAGREBAČKE NADBISKUPIJE

Za karitativno djelovanje veoma je važno službeno osnivanje Caritasa, jer ono daje organiziranu strukturu unutar koje je moguće ostvariti socijalnu dimenziju vjere. Treba ustvrditi da u hrvatskoj javnosti postoje određene nejasnoće oko godine osnutka Caritasa Zagrebačke nadbiskupije. Jedni spominju 1931. a drugi 1933. godinu kao godinu službenog osnutka. Iz dokumenata je vidljivo da je 1931. go-

dine zagrebački nadbiskup Antun Bauer službeno pokrenuo osnivanje Caritasa zagrebačke nadbiskupije, a 1933. godine izdao Statut.

Na poticaj dr. Alojzija Stepinca, koji se 1931. godine vratio sa studija iz Rima i kao mladi svećenik obilazio siromašna predgrađa grada Zagreba te *bio posebno osjetljiv* za ljude koji su u potrebi, tadašnji zagrebački nadbiskup Antun Bauer 25. studenog 1931. godine izdaje okružnicu o osnivanju karitativnih organizacija po svim župama (Benigar, 1993.:98).

U pismu, okružnici, nadbiskup Antun Bauer piše: "... svećenstvo neka uz nastoji, da se u svim župama, a napose gradskim, osnuju karitativne organizacije. ...Svećenstvo neka češće u zgodnoj prilici preporuči vjernicima, da se darovima i molitvama sjete onih, koji su u velikim životnim nevoljama i bijedi" (Bauer, 1931:577). To je bio službeni poticaj za različite karitativne akcije. Tako se organiziraju također *Ljetni i Zimski dani Crvenog Križa* čija je svrha da narodu bude zanimanje "za samo društvo, da šire ideje društva, gaje ljubav spram bližnjega i onima, koji stradaju i pate da jačaju duh čovjekoljublja i uzajamnog potpomaganja. U isto se vrijeme sabiru i novčani prilozi. ...Crveni Križ radi za opće dobro čovječanstva, ali za izvođenje svog obilnog programa crpe sredstva prvenstveno iz prihoda toga dana" (Katolički list, 1931:261, 1931.a:70, 1932.:275). Veoma je značajno *otvaranje sirotišta* kao primjerice na Vrhovcu u Zagrebu i to je, tada, najmodernije sirotište u državi te može primiti "oko 150 djece, od kojih će mnoga u dobrim časnim sestrama naći druge majke"(Katolički list,

⁴⁴Predragi u Isusu! Sada je došlo vrijeme, da pokažete, kako ste doista pravi učenici Kristovi, koji u nevoljnom bližnjemu gledaju drugoga Krista, i da ste spremni dijeliti s Njim sve, što imate. Otvorite srce za siromah! ...Budite milosrdni i dajte sve što možete, pa makar trebalo koji put i prodati ovo ili ono od naših suvišnih stvari, samo da pomognete siromasima i siročadi. Sve radi Isusa, i uvijek tako, kao da Isusu dajete, ne tražite od svijeta hvale ni priznanja za svoja dobra djela! Uvijek tako da lijeva ne zna, što pruži desna!" (Službeni vjesnik Zagrebačke nadbiskupije, 1931.:22).

1931.b:515). Katolički biskupi Crkve u Hrvata pišu okružnice – službena pisma koje se trebaju čitati u crkvama, a u kojima podsjećaju svoj vjerni narod da ne zaborave na siromahe oko sebe.⁴ Svećenike se potiče da u svoj pastoralni rad integriraju karitativno djelovanje. Tako potkraj 1931. godine u *Katoličkom listu* dr. Vilim Nuk piše, u nastavcima, o temi *Župnik i Caritas* i tu donosi neke osnovne smjernice i načine “kako da svećenik najlakše ispunjava u svojoj okolini tu važnu misiju” karitativnog djelovanja, koje je “integralni dio duhovne paste” (Nuk, 1931.:617-619). Zanimljiva je i informacija da već tada, dakle 1931. godine, postoje “u srednjoj Evropi na teologijama katedre za karitas, u Freiburgu (Baden) nalazi se fakultet za caritas (što kod nas, danas, još uvijek nije slučaj) sa desetak katedra, ogromna biblioteka, stručni savjetodavni organi, i ogroman broj društava” (Nuk, 1931.:619).

Katolički list redovito donosi vijesti o rezultatima karitativnih akcija, tako primjerice u siječnju 1932. godine navodi: “...otvorilo je društvo sv. Vinka u Zagrebu 3 kuhinje za prehranu sirotinje na zagrebačkim periferijama u zimskim mjesecima: u Vlaškoj ul. 36, Savskoj cesti 69, u Trnju. Još se namjerava otvoriti četvrta na Vrhovcu. Kuhinju vode čč. ss. milosrdnice uz pomoć nekih djevojaka” (Katolički list, 1932.a:46); a u ožujku iste godine: “otvorene su 4 pučke kuhinje u kojima se dijelila badava hrana zagrebačkoj sirotinji. Te su kuhinje bile smještene u Vlaškoj ul. 36, Savskoj cesti 69, Paromlinskoj cesti 27 i na Vrhovcu u Domu sv. Terezije. ...Hrana se dijelila onima koji su uistinu bili najpotrebniji, kao npr. porodicama nezaposlenih radnika, nemoćnim starcima i na posljetku

nezaposlenim pojedincima. ...mnogima je taj obrok bio jedina hrana” (Katolički list, 1932.b:120).

Alojzije Stepinac je “uz suradnju Antuna Metzgera, voditelja karitativnog tajništva, izradio *Statut za karitativni rad*, što ga je nadbiskup Bauer odobrio 20. 10. 1933. godine” (Benigar, 1993.:98). Statut za karitativni rad u nadbiskupiji zagrebačkoj objavljen je u *Katoličkom listu* od 26. studenoga 1933. godine (usp. Katolički list, 1933.:514-515). U Statutu su, piše Aleksa Benigar, “na zgodan način obuhvaćena sva dotadašnja karitativna društva i predviđeno je osnivanje novih. U svakoj se župi ima osnovati odbor kao najmanja jedinica Caritasa u nadbiskupiji”, te se to onda povezuje u zajednice na razini gradova i dekanata, a sve to treba biti povezano preko “središnjice Caritasa nadbiskupije Zagrebačke. Na čelu središnjice stoji vikar, tj. nadbiskupov zamjenik, a sve poslove vodi ravnatelj Caritasa. Prvim vikarom bi imenovan kanonik dr. Mijo Međimurec, a među članovima središnjice nalazi se i dr. Alojzije Stepinac”, koji je izabran prvim predsjednikom Caritasa za grad Zagreb, “kao već poznati radnik na polju kršćanske ljubavi” (Benigar, 1993.:98).

Mjesec dana kasnije, u *Katoličkom listu* od 30. studenoga 1933. godine, nadbiskup Bauer je izdao i *Provedbenu naredbu za organizaciju karitativnog rada* u kojoj moli sve svećenike da “odmah pristupe organizovanju karitativnih odbora” (Bauer, 1933.:573-574).

Dr. Alojzije Stepinac, kao *predsjednik Caritasa za grad Zagreb*, je u zimi 1933./34. godinu osnovao nekoliko pučkih kuhinja za siromahe (u Maksimiru, Savskoj cesti, na Sv. Duhu, Vrhovcu, u Vrbanićevoj ulici, na Črnomercu, u Palmotićevoj⁵). U tome

⁵ Pomagale su i “...mnoge druge katoličke organizacije u gradu. Konferencija sv. Vinka u župi sv. Marka imale su također dvije kuhinje i to u Demetrovoj ulici i Paromlinskoj cesti. Jasno je da je i ta konferencija osim kuhinja tijekom godine, uvijek prema silama pomagala sirotinji i u drugim stvarima. Radila je također konfe-

su mu pomagali svi odbori i redovničke ustanove, a puno su doprinijele i različite priredbe i okupljanja, uz, naravno, glavna sredstva koja je osiguravao sam nadbiskup Bauer (Benigar, 1993.: 98-99).

“KARITAS” – VJESNIK ZA KARITATIVNU AKCIJU NADBISKUPIJE ZAGREBAČKE

O važnosti karitativnog rada govori i pokretanje novog časopisa pod nazivom *Karitas*, koji je 1934. godine pokrenuo tadašnji prvi predsjednik Caritasa za grad Zagreb, dr. Alojzije Stepinac, koji mu je ujedno bio i urednik u prvih pet brojeva, a onda je dužnost urednika preuzeo dr. Vilim Nuk. Časopis *Karitas* izlazio je samo 1934. i 1935. godine, ukupno 24 broja. Nakon toga prestaje izlaziti, a pojavljuje se još jedan broj uoči Božića 1942. godine i jedan broj 1943. godine. Glavna oznaka tog skromnog časopisa jesu *neprestani pozivi i poticaji* svim katoličkim vjernicima da uočavaju bijedu i neimaštinu oko sebe i da se priključe akciji za pomoć najpotrebnijima. Tako u drugom broju 1934. godine piše: “Danās imademo u Zagrebu veliki broj ljudi koji su u krajnjoj bijedi. ... Ako ne bude-mo osobno zalazili k njima, zalazit će dru-gi i već zalaze, te možemo vidjeti na svoje oči, kako se sve moguće sekte, šire među našim nekad dobrim i čestitim katoličkim vjernicima. ... valja da mobiliziramo, da se tako izrazim, sve članove naših katoličkih udruženja i muških i ženskih, pa da za-lazimo u svaku kućicu, u svaki zakutak i podržajemo stalan kontakt sa svim bijedni-

cima i nevoljnicima.. Osobno posjećivanje imade veliku vrijednost i za posjetioca i za bijednika. Za posjetioca, jer će gledajući bijedu na licu vidjeti, da imade nevolje daleko veće nego li je njegova” (Karitas, 1934.:9). Za što uspješniji karitativni rad, Zagreb je podijeljen na dijelove, odnosno na tzv. “rajone”, kako bi se što bolje i više siromaha uopće pronašlo, a onda im i mo-glo pomoći. To se čini na sljedeći način: “Mi ovime apeliramo na sve članove naših katoličkih udruženja, da nam se stave na raspolaganje. Dodijelit ćemo ih pojedinim odborima na pomoć i doznačiti pojedine familije, koje bi oni onda, kako im se bude činilo najzgodnije posjećivali u njihovim stanovima i upotrebljavali sve što im bude na raspolaganju, da se tim bijednim obi-teljima pruži što je moguće veća i moralna i materijalna pomoć, da ih se spasi od očaja i pridigne na dostojan stupanj ljudskog života” (Karitas nadbiskupije zagrebačke, 1934.:10). Jednako tako formiraju se i odbori, tiskaju se tiskanice, kojima se pokušava pridonijeti uspješnijem funkcioniranju karitativnog rada u Zagrebačkoj nadbiskupiji. Te tiskanice služe za što bolju evidenciju kako siromaha koji dolaze tražiti pomoć, tako i onih koji im pomažu. U *Središnjici* Karitasa postoji devet vrsta tiskanica: kartoni za kartoteku članova Karitasa; kartoni za evidenciju onih koji traže pomoć; kartoni iz kojih se vidi što je pojedini siromah primio; “legitimacije”, koje moraju imati svi stalni primatelji pomoći; “otkupni štito-vi” za one koji pomažu sirotinji, kako ih ne bi napastovale druge organizacije; “blokovi”, koji se dijele siromasima umjesto novca, a

rencija sv. Vinka u župi sv. Blaža, i tamošnje gospojinsko društvo. ...Ostale zagrebačke župe pomagale su prema silama. Radile su punom parom organizacije čč. oo. Isusovaca. Oni su imali uređene čitave radionice odijela, iz kojih se je mnogi bijednik, osobito napuštenici, obukao. Njihove kuhinje rade kroz cijelu godinu, i tko znade koliko se ih nahranilo tamo badava, a velik broj uz minimalnu odštetu. Osim toga radili su oo. Dominikanci, Trećoreci kod sv. Ksavera, Konventualci kod sv. Duha. ...Franjevci pak na Kaptolu znadu dnevno hraniti i po 100 osoba. Osim toga pomagalo je sirotinju Jelisavino društvo, razni samostani časnih sestara, gdje se više put može vidjeti čitava vojska bijednika, ili zapuštene djece. ...Posebnu je pak akciju vodila ‘teta Nikolaja’ koja je sanirala par stotina divljih brakova i brinula se za koje tri stotine siromašne i zapuštene djece.” (Katolički list, 1934.:43-44).

za te blokove siromasi mogu u *Odboru* ili *Zajednici* dobiti ono što im treba od hrane ili čega drugoga; “doznake za hranu” i “doznake za skladište” – slično blokovima; “arci za izvide” – svojevrsna provjera pojedinog siromaha koji prvi puta dođe po pomoć (Karitas nadbiskupije zagrebačke, 1934.:14-15).

Putem časopisa *Karitas* nudi se i posao i to siromašnima koji mogu raditi, te se tako mogu osjetiti korisnima i na neki način zarade hranu i ostalo što dobivaju, te im njihova teška imovinska situacija može izgledati blaže. Oglasi za posao izgledaju ovako: “Tražite radnike preko Karitasa. Tko ima kakav posao za obaviti u vrtu ili dvorištu ili kakav popravak u kući, neka se obrati telefonom na naš ured, pa ćemo poslati nezaposlene ljude. Ako ne budu htjeli raditi, ne moramo im davati posebne potpore barem za taj čas” (Karitas nadbiskupije zagrebačke, 1934.a:15).

UMJESTO ZAKLJUČKA

Kratki pogled na osnivanje Caritasa Zagrebačke nadbiskupije i na različite karitativne aktivnosti kao i zauzetost svećenika i kasnije biskupa Alojzija Stepinca na karitativnom području govori o tome koliko je predstavnicima Katoličke Crkve bilo ‘na srcu’ organizirano karitativno djelovanje. To se posebno odnosi na nadbiskupa Alojzija Stepinca čije je socijalno djelovanje u hrvatskoj javnosti manje poznato. Upravo ta socijalna dimenzija njegova djelovanja, koju su obični ljudi posebno tijekom drugog rata osjetili, približila ga je običnom puku koji je razumio njegove poruke. Primjerice, prigodom tjedna za ‘zimsku pomoć’ 1941. godine potiče vjernike na pomoć bližnjemu sljedećim riječima: “Neka dakle svi: bilo pojedinci, bilo udruženja, bilo javne vlasti u ovom tjednu zimske pomoći najprije dobro ispituju savjest o tom, kako su zadovoljili i zadovoljavaju obvezama socijalne pravde

i neka nikada ne kušaju tih strogih obveza pravde zamijeniti nuzgrednim sporadičnim milostinjama... Crkva je svoju karitativnu misiju vršila i vrši bez buke i reklame, ali savjesno i pošteno. Njezini kanali ne krivudaju i ne dovode do zastajkivanja i zavlačenja potrebne pomoći, već se drži one riječi: *bist dat qui cibo dat*, dvostruko daje koji brzo daje. Karitativna akcija Crkve nije nagrižena od plijesni korupcije, da ta pomoć na putu procuri, te se izgubi u pijesku ne stigavši k cilju. I zato baš danas, gdje je mali čovjek izgubio već svako povjerenje u karitativnu inicijativu, baš danas Crkva može mnogo pomoći. To treba da zapamte u prvom redu oni, koji bi rado Crkvi oduzeli mogućnost karitativnog rada. Ljubav se ne da uhvatiti u paragrafe. S toga je državni aparat manje podesan za karitativnu akciju, koju treba prepustiti privatnicima i Crkvi” (Stepinac, 1941.).

Može li se na kraju ovog kratkog rada opravdati naslov: Karitativni rad Katoličke Crkve kao ishodište socijalnog rada u Hrvatskoj? Ovaj rad je prije svega ukazao na važnost karitativnog rada Katoličke Crkve prije Drugog svjetskog rata. To je bez sumnje pridonijelo razvoju socijalne svijesti i možemo reći postalo ishodištem za kasniji razvoj socijalnog rada u Hrvatskoj. Temeljitije interdisciplinarno istraživanje moglo bi pokazati stvarni utjecaj karitativnog rada Katoličke Crkve na kasniji razvoj socijalnog rada i socijalne skrbi. To bi bilo potrebno učiniti i zbog činjenice što su odmah nakon završetka Drugog svjetskog rata, u tadašnjoj Jugoslaviji, ukinute sve vjerske udruge, ukinut je Caritas Zagrebačke nadbiskupije, zabranjeno je javno djelovanje Katoličke Crkve na socijalnom području u društvu i uopće u javnom životu. Tako se stvorio 45-godišnji ‘vakuum’ u karitativnom i uopće u socijalnom djelovanju Katoličke Crkve u Hrvatskoj.

Nakon Drugog svjetskog rata prekinuta je stoljetna tradicija karitativnog rada

Katoličke Crkve u Hrvatskoj odnosno tadašnjoj Jugoslaviji. Je li nestalo siromaha i potrebnih! Očito nije, ali je trebalo prilično vremena dok se na državnoj razini oblikovala svijest o važnosti socijalnog rada.

Činjenica jest da je Katolička Crkva u Hrvatskoj u prvoj polovici 20. stoljeća utrla put organiziranom karitativnom radu i tako razvijala svijest o potrebi socijalnog rada i socijalne politike u društvu i državi. No, Katolička Crkva u Hrvatskoj znala je razlikovati karitativni rad i socijalnu politiku.

Karitativni rad se u Zagrebačkoj nadbiskupiji iznova pokreće tek 1966. godine kada zagrebački nadbiskup Franjo Šeper povjerava nove početke karitativnog rada

gospođi Jeleni Brajša. No, taj karitativni rad odvija se više ilegalno nego legalno. Tek nakon 1990. godine karitativni rad u Hrvatskoj iznova postaje stvarno legalan i dobiva mogućnost novog razvoja, ali i suradnje na socijalnom području u hrvatskom društvu.

Smatram da je danas u Hrvatskoj veoma važno uskladiti karitativni rad Katoličke Crkve i socijalni rad državnih institucija za dobro onih hrvatskih građana koji su u hrvatskom društvu gubitnici gospodarsko-društvenih procesa. Socijalna država sve više slabi. U takvoj situaciji važno je uskladiti akcije i djelovanje kako bi se što efikasnije moglo pomoći prije svega 'isključenima' i onima 'na rubu društva'.

LITERATURA

Anderlić, V. (1912.) *Socijologija*. Đakovo: Biskupska tiskara.

Anderlić, V. (1940.) *Socijalni problemi I*. Vukovar: Tiskara "Novo Doba".

Balaban, S. (2004.) *Socijalni govor Crkve u Hrvatskoj*. Zagreb: Kršćanska sadašnjost.

Balaban, S., Dugalić, V. (2004.) Neke oznake solidarnosti u katoličkoj socijalnoj misli u Hrvatskoj od 1900. do 1945. *Bogoslovska smotra*, 74(2):493-538.

Batelja, J. (1990.) *Živjeti iz vjere. Duhovni lik i pastirska skrb kardinala Alojzija Stepinca*. Zagreb: Nadbiskupski duhovni stol.

Bauer, A (1931.) Okružnica od 25. 11. 1931. br. 8554. *Katolički list*, 82(48):577.

Bauer, A. (1933.) Provedbena naredba za organizaciju karitativnog rada. *Katolički list*, 84(48):573-574.

Benigar, A. (1993.) *Alojzije Stepinac, hrvatski kardinal*. II. popravljeno i prošireno izdanje. Zagreb: Glas Koncila – Hrvatska franjevačka provincija sv. Ćirila i Metoda.

Dugalić, V. (2005.) Kršćanski Caritas i socijalna politika. *Diacovensia*, 13(2):239-272.

Karitas nadbiskupije zagrebačke. (1934.) Vijesti iz Središnjice. *Karitas*, 1(2):14-15.

Karitas nadbiskupije zagrebačke. (1934.a) Vijesti iz Zajednice za grad Zagreb. *Karitas*, 1(2):15.

Karitas. (1934.) Jedna goruća potreba. *Karitas*, 1(2):9.

Katolički list. (1931.) Crkvene vijesti, Ljetni dani Crvenog Križa. *Katolički list*, 82(21):261.

Katolički list. (1931.a) Crkvene vijesti, Zimski dani Crvenog Križa. *Katolički list*, 82(6):70.

Katolički list. (1931.b) Otvorenje novog sirotišta na Vrhovcu. *Katolički list*, 82(42):515.

Katolički list. (1932.) Crkvene vijesti, Ljetni dani Crvenog Križa. *Katolički list*, 83(22):275.

Katolički list. (1932.a) Dosadašnji rezultati karitativne akcije zagrebačkog svećenstva. *Katolički list*, 83(4):46.

Katolički list. (1932.b) Dosadašnji rezultati karitativne akcije zagrebačkog svećenstva. *Katolički list*, 83(10):120.

Katolički list. (1933.) Statut za karitativni rad u nadbiskupiji zagrebačkoj. *Katolički list*, 84(43):514-515.

Katolički list. (1934.) Osvrt na karitativnu djelatnost crkve. *Katolički list*, 85(4):43-44.

Nuk, V. (1931.) Župnik i Caritas, u: *Katolički list*, 82(50):617-619.

Službeni vjesnik Zagrebačke nadbiskupije. (1931.)
Katolički episkopat svome narodu sa Biskupske Konferencije održane u Zagrebu od 12.-16. oktobra 1931. *Službeni vjesnik Zagrebačke nadbiskupije*, 18(2):22.

Stepinac, A. (1941.) Govor preuzv. Nadbiskupa prigodom tjedna za 'zimsku pomoć'. *Katolički list*, 92(2):13-14.

Valković, M. (1994.) Socijalni nauk Crkve i socijalna politika. *Revija za socijalnu politiku*, 1(1):15-23.

Summary

CARITATIVE WORK OF THE CATHOLIC CHURCH AS THE STARTING POINT OF SOCIAL WORK IN CROATIA

Stjepan Baloban

*Catholic Theological Faculty, University of Zagreb
Zagreb, Croatia*

The paper mainly discusses the caritative work of the Catholic Church in Croatia in the first half of the 20th century. The author proceeds from the fact that social problem area and the activity of the Catholic Church in the social sphere in the aforementioned period are still "unexplored areas". This renders the research on the connection between the caritative work of the Catholic Church and social work in Croatia more difficult. It would be necessary to first research a very abundant social activity of the Catholic Church in that historical period. As an example of this abundant social activity, the author mentions the role and activity of Vilko Anderlič, who was 'barely known to have existed' until a few years ago, as well as the example of the foundation and activity of the Caritas Archdiocese of Zagreb. Both examples confirm the assumption of the importance of social and especially caritative work of the Catholic Church until the end of World War II. After 1945, the Church was not permitted social and caritative activity in former Yugoslavia. With respect to the possibility of the caritative activity of the Catholic Church, the situation has improved after the democratic changes in 1990.

It should be supposed that the caritative work of the Catholic Church significantly influenced the development of social work in Croatia. The author emphasises the importance of the interdisciplinary dialogue of experts, as the protection of human dignity, that is becoming more and more threatened in contemporary life conditions, is central to both the caritative work of the Catholic Church and social work in Croatia.

Key words: caritative work, social work, Caritas of the Archdiocese of Zagreb, the magazine *Caritas*, interdisciplinary dialogue.

PRAZNA str. 284